

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences

Cilt: 29, Sayı: 1, Sayfa: 413-428, OCAK – 2019

Makale Gönderme Tarihi: 21.11.2018 **Kabul Tarihi:** 08.01.2019

MİLLÎ KORUNMA KANUNUNUN HAYATA GEÇİRİLİŞİ (1940) VE TEK PARTİ DÖNEMİ UYGULAMALARI

Realization of National Protection Law (1940) and Single-Party Period Practices

Mehmet Korkud AYDIN*

ÖZ

Türkiye, II. Dünya Harbinin sonuna kadar savaş dışı kalma politikası izlemiş olsa da büyük savaş ülkeyi; iktisadî, siyasî, ekonomik ve askerî yönlerden oldukça kötü etkilemişti. Dönemin hükümetleri, Türkiye'nin olası bir savaş halinde mümkün olan en az zararı görmesi için önemli ve sert tedbirler almak durumunda kalmıştı. II. Dünya Harbi yıllarında ekonomik alanda alınan tedbirlerden biri Millî Korunma Kanunu olmuştu. Millî Mücadele yıllarında Türk Milletinin içinde bulunduğu yokluk ve yoksulluğu ifade eden ve yine Türk Milletinin eşi benzeri görülmemiş bir fedakârlıkla uyguladığı Tekâlif-i Millîye Emirleri, Millî Korunma Kanununun yürürlüğe girmesinin haklılığını göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte Millî Korunma Kanunu, uygulamada görevli memurların işgüzarlığı veya iş bilmezliği yüzünden toplum içinde haklı tepkilerin doğmasına da neden olmuştur. Neticede Millî Korunma Kanunu, savaş şartları altında, devletin ve milletin bekâsı için çıkarılmış bir kanundur. Ancak uygulamalar savaş dönemi ile sınırlı kalmamış, CHP iktidarının sona ermesinden sonra Demokrat Parti hükümetleri tarafından da sürdürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Millî Korunma Kanunu, CHP, Refik Saydam, II. Dünya Harbi

ABSTRACT

Although Turkey followed a policy that had the principle of staying away from war until the end of the 2nd World War, this major war affected negatively the country in economic, political, and military terms. The governments of the period had to take serious and strict measures to ensure that Turkey would receive the lowest damage in case of a possible war. During the 2nd World War years, one of the measures that were taken in the field of economics was the National Protection Law. During the National Struggle, the Orders of National Taxation, which were obeyed by the Turkish Nation with unique sacrifices and which show the poverty and hardships of the nation in those years, are important in that they justified the National Protection Law. On the other hand, the National Protection Law also caused that there appeared justified reactions by the people because of the beardedness or ignorance of the officials who were assigned in the application process of the law. All in all, the National Protection Law is a law that was enacted for the survival and benefit of the state and the nation under war conditions. However, the practices were not limited to the war period, and after the CHP Government ended, the Democrat Party Government also continued the application of this law.

Keywords: National Protection Law, CHP, Refik Saydam, 2nd World War

GİRİŞ

Savaş rüzgârları, İkinci Dünya Savaşının patlak verdiği 1939 yılından çok önce Uluslararası alanda etkilerini hissettirmeye başlamıştı. 1929 Dünya ekonomik buhranı ile birlikte başlayan sorunlar, “yenidünya düzeni” oluşturmak iddiasıyla gündeme gelen Milletler Cemiyeti fikrinin iflâs etmesiyle katmerlenmiş ve Avrupa’da yeni uluslararası siyasî krizlere kapı aralamıştı. Özellikle Almanya’nın Versailles vesâyetinden kurtularak hızla silahlanması, Avusturya’nın ordu kurma girişimleri ve İtalya’nın Habeşistan’a saldırısı; askerî, siyasî ve iktisadî dengeleri alt-üst etmiş, Avrupa’yı hızla savaşa sürüklemişti.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı Türkiye’yi Avrupa kadar derinden etkilememiştir. Türkiye bu krizi kendi adına bir fırsata çevirmek istemiş ve bu dönemde önemli yatırımlar gerçekleştirmiştir. Söz konusu yatırımlar ile Devletçilik modeline uygun bir şekilde özellikle tekstil alanında büyük

*Dr. Kırıkkale Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi. korkudaydin@hotmail.com

fabrikalar kurulmuş ve böylece Türk sanayisi gelişme imkânı bulmuştur. Bu çerçevede kurulan önemli fabrikalar için; 1934'te Bakırköy Bez Fabrikası, 1935'de Kayseri Bez Fabrikası, Paşabahçe Cam Fabrikası, 1936'da İzmit Kâğıt Fabrikası, 1937'de Zonguldak Semi kok Fabrikası, Karabük Demir Çelik Fabrikası, Konya Ereğli Bez Fabrikası, Nazilli Basma fabrikası, 1938'de Gemlik Suni İpek Fabrikası, Bursa Merinos Fabrikası gibi kuruluşlar örnek gösterilebilir. (Karabulut, 2016; 72)

Türkiye bu dönemde dünya genelindeki siyasi gelişmeleri yakından takip etmiş; savaşın kendi coğrafyasına sıçramaması için büyük bir özen göstermişti. Zirâ Türkiye, olası büyük bir savaşın üstesinden gelecek iktisadî ve askerî güce ulaşamamıştı. Tek Parti iktidarı, haklı ve yerinde kararlarla Türkiye'nin savaş dışı kalmasında ısrar etmiş; ancak 1939 Eylül'ünde başlayan büyük savaşın kendi coğrafyasına da sıçrayabileceği düşüncesiyle bazı askerî, siyasi ve iktisadi önlemler almak zorunda kalmıştı (Güneş, 2002:615 vd; Karabulut, 2014: 201 vd).

Savaşın oluşturduğu olağanüstü şartlarla bu durum karşısında geliştirilen iktisadî, siyâsî ve mâlî önlemler; sadece Türk Hükûmetine özgü değildi. Pek çok ülke, savaşın neden olduğu yıkımlardan âcil bir şekilde kurtulabilmek için çeşitli önlemlere başvurmuştu. Bu bağlamda alınan en önemli önlem, iktisadî nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan haksız kazancın önüne geçmek olmuştur. Haksız kazanç; savaş, kıtlık ve tabii afetler gibi olağanüstü şartların yaşandığı günlerde, kimi çıkarıcı çevrelerin tefecilik, karaborsacılık ve vurgunculuk yoluyla başta temel gıda maddeleri olmak üzere ihtiyaç duyulan ürünleri “fahiş fiyat” ile satması, normalden daha çok kazanç elde etmesidir. Bu nedenle birçok ülke, savaş şartlarının oluşturduğu bu tür olumsuzlukları yok etmek amacıyla “Millî Savunma Vergisi” adıyla olağanüstü vergileri uygulamaya koymuşlardır (Ergin, 1943: 158 vd). Örneğin ABD'de “Wealth Tax” (Servet Vergisi) ile şirketlerin kazançlarının % 94'üne vergi konmuştur. Almanya'da “Olağanüstü Savaş Kazançları Vergisi” ile toplam kazancın % 85'i vergilendirilmiş, İngiltere'de de “Excess Profit Tax”(Kazanç) vergisiyle, kurumların kazançlarının % 100'üne vergi olarak el konulmuştur. İsviçre üç yılda ve taksitler halinde olmak üzere “Tek Vergi” adıyla servet vergisi getirirken Fransa da kazanç vergilerinin oranı artırmıştır. Yine Macaristan ve Yunanistan'da da servet vergisi uygulamasına gidilmiş, Bulgaristan'da ise Yahudilerden ayrı bir vergi alınması düşünülmüştür (Yavuz, 2015: 164; Pur, 2007: 227 vd; Kayra, 38 vd).

İsmet İnönü de 1 Kasım 1939'da TBMM'nin açılışında yaptığı konuşmada haklı olarak bu duruma değinerek; “İçinde bulunduğumuz fevkalâde şartların iktisadî hayatımızın nizâmını muhafaza etmek için ayrıca kanunî tedbirlere ihtiyaç göstermesi ihtimali vardır...” demişti (Şener, 2014: 76).

İ. İnönü'nün direktifleri doğrultusunda Hükûmet, savaşın yaşandığı döneme uygun bir iktisat politikası için ilk adımı atmıştı. İktisat Vekili Hüsnü Çakır “İktisadi Müdafaa Kanunu” tasarısını hazırlanmış, ardından da Başbakan Refik Saydam, 26 Aralık 1939'da CHP Grup Başkanlığına Millî İktisadî Korunma Kanun Projesini sunmuştu. Partililer, bu kanunu yeterli görmediğinden Recep Peker başkanlığında yeni bir komisyon kurulmuştu. Komisyon, hazırladığı 70 maddelik tasarımı “Millî Korunma Kanunu” adıyla Meclis'e sunmuştu (TBMM Zabıt Ceridesi, 1939: 29 Aralık; Öztürk, 2013:140).

Millî Korunma Kanunu tasarısı, daha hazırlık aşamasındayken Akşam Gazetesi yazarlarından Necmeddin Sadak, 3 Ocak 1940'ta “İktisadî Koruma Kanunu” başlıklı bir yazı kaleme almıştı. Yazısında Hükûmetin savaş ve uluslararası tehlike zamanlarında memleketin iktisadî güvenliğini korumak için bir kanun teklifi hazırlayıp Meclis'e sunduğunu açıklamıştı. Yazıda Hükûmetin; her türlü zirâat, sanayi ve ticaret işlerini; kredi ve ulaştırma imkânlarını düzenleme yetkisine sahip olacağı vurgulanmıştı. İhtiyaç duyulan eşyaları yaptırmak, dışarıdan getirtmek ve alım-satımını gerçekleştirmek gibi önlemlerin alınabileceğine de işaret etmişti. Ayrıca Sadak, kanunun sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için Millî İktisadî Koruma Heyeti'nin oluşturulacağını ve bu heyetin emrine 25 milyon liralık bir sermaye verileceğini de bildirmişti.

Sadak bu yazısında; savaş ve savaş tehlikesinin olağanüstü tedbirleri zorunlu kıldığını ifade ederek Hükûmetin çıkarmak istediği kanun tasarısını savunup bu yönde önlemler alınmazsa hem devletin hem de vatandaşların büyük zararlarla karşı karşıya kalabileceğini vurgulamıştı. Ayrıca

“Her geçen zaman, mâlî ve iktisâdî işlerde bilhassa böyle zamanlarda, tâmiri imkânsız yaralar açabilir. Herhangi bir karar almak için Meclis’e mürâcaatla ayrı kanun çıkarmak ve bunu tatbik ederken devletin muhasebe, ihâle, münâkale, müzâyede ve saire usullerine mürâcaat etmek bazen haftalara muhtaçtır.” diyerek, bu şartlar altında karar alınırken süratli davranılmasının gerekliliğini belirtmişti. Hükûmetin, uygulamalarında Meclis’ten izin almak yerine haber vermesinin yeterli olduğunu da savunmuştu (Sadak, Akşam Gazetesi, 1940:3 Ocak, 1).

1. Millî Korunma Kanununun TBMM’de Kabulü ve Uygulanışı

Millî Korunma Kanunu tasarısı, Başbakan Refik Saydam imzasıyla 15 Ocak 1940’ta TBMM’ye sunulmuştu. Saydam, kanun tasarısını sunarken “Bu kanunun tensip buyuracağınız bir muvakkat encümünde müzâkeresini heyet-i celilenizden istirhâm ediyorum. Kabul buyursanız bu suretle, kanun daha kısa bir zamanda çıkmış olacaktır” diyerek işlemlerin hızlandırılması temennisinde bulunmuştu. Ardından tasarının ivedilikle incelenmesi için geçici bir encümenin kurulması kararlaştırılmıştı. O gün kurulan geçici encümünde Adliye, Bütçe, İktisat, Maliye, Millî Müdâfaa ve Zirâat encümenlerinin her birinden dörder üye görev yapacaktı (TBMM Zabıt Ceridesi, 1940: 15 Ocak: 62 vd; Akşam Gazetesi, 1940: 15 Ocak, 1).

16 Ocak 1940’da Geçici Encümünde tartışılan ve ivedilikle görüşülmek üzere TBMM’ye sevk edilen Millî Korunma Kanunu tasarısının genel gerekçesi ise şöyle açıklanmıştı: “Son zamanlarda Avrupa’da hüküm sürmekte olan siyâsî gerginlik nihayet müteaddit milletler arasında harp haline inkılâp etmiş ve böylece harp sahasına ve harp tehlikesine yakın ve hatta uzak memleketler, fevkalâde ahval ve şartlar içinde kalmışlardır. Bu ahval, bilhassa süratli seyri sebebi ile hemen her tarafta Hükümetlerce alınan fevkalâde tedbirlerle karşılanmaktadır. Muhtelif memleketlerde Hükümetlere bu hususta verilen geniş salâhiyetler zikredilen ahvali en iyi ifade eyleyen alâmetlerdir. Memleketimizin halen Avrupa’da hüküm süren harbin dışında bulunduğu malûmdur. Bununla beraber, millî hayatımızda bu istisnâî ahvalin tesirlerini önlemek ve sair bakımlardan olduğu kadar, iktisadî bakımdan da tahaffuz ve tedafüi tedbirler almak zarureti muvacehesindeyiz” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1940: 15 Ocak. S. Sayısı: 64: Millî korunma kanunu lâyihası ve Muvakkat encümen mazbatası (1/301). ss. 1-16).

70 maddeden oluşan Millî Korunma Kanunu tasarısı, 18 Ocak 1940’ta TBMM’de görüşülmeye başlanmıştı (TBMM Zabıt Ceridesi, 1940: 18 Ocak, 138-158). Görüşmeler sırasında Parti içi muhalefeti temsil eden Müstakil Grup Reisi Ali Rana Tarhan söz alıp Millî Korunma Kanununun uygulanmasına ne zaman başlanılacağını, uygulamada nasıl bir yöntem izleneceğini ve Hükûmetin özel teşebbüsleri ilgilendiren sorunlarla ilgili ne düşündüğünü sormuştu.

Başbakan Refik Saydam, Ali Rana Tarhan’ın sorduğu soruları cevaplayarak dünyada ortaya çıkan olağanüstü şartların bu kanunu gerekli kıldığını, kanunun kabulünden hemen sonra uygulamaya sokulmasını doğal ve gerekli gördüklerini söylemiş; “Hâricî, iktisâdî vaziyet ve bilhassa ihtikârla mücâdele lüzumu, bu kanunun derhal tatbikine geçilmesi için âmil oluyor” diyerek uygulamanın âciliyetini belirtmişti. Kanunun uygulanmasında vatandaşın normal hayatını mümkün olduğunca örselemeyecek bir yol izleyeceklerini, Hükûmetin bu noktada iş sahibi vatandaşların normal vaziyetlerine ve kazançlarına mümkün olduğu kadar zarar vermeyeceğini gayret edeceğini söylemişti.

Refik Saydam, Tarhan’ın “Hükûmetin kanunun uygulanması sırasında özel işletmelerle görüşüp görüşmeyeceği” sorusuna ise “Hususî teşebbüsleri alâkadâr eden kararlar alınmadan önce iş muhitlerinin mütalaalarını almanın münâsip olacağına kâni olduğumuz zaman, bunda hiçbir zaman tereddüd etmeyeceğiz. Büyük iş, küçük iş mevzu bahis değildir. Mesele iş muhiti itibarıyla bunların fikirlerini almaktır; bizim için faydalı olacağına kanaat getirdiğimiz dakikada, bundan hiç çekinmeyeceğiz. Daima bunların fikirlerini de almayı kendimiz için bir esas bileceğiz...” sözleriyle cevaplamıştı (Akşam Gazetesi, 1940: 19 Ocak, 4; Tan Gazetesi, 1940: 19 Ocak, 1, 6).

Görüşmeler sırasında tasarı hakkında olumlu görüş bildiren Afyon milletvekili Berç Türker’e de olumlu konuşmalarından ötürü müteşekkîr olduğunu belirten Saydam; amaçlarının, Türk

vatandaşının sıkıntı çekmesini önlemek, Türk savunma kuvvetlerini olağanüstü hallerde ve seferberlik durumlarında en iyi şekilde tanzim ve idâre etmek olduğunu söylemişti (TBMM Zabıt Ceridesi, 1940: 18 Ocak, 140).

Saydam, söz konusu kanunun uygulanmasıyla geçmişte savaş dönemlerinde yaşanan sıkıntıların tekrar etmesine müsaade etmeyeceklerini belirtmiş ve “Dünyanın arz ettiği buhranın, memleketimize vâki iktisâdî ve ticârî akislerini zamanında karşılamak bizim için ne kadar hayati bir mesele ise bu buhranlardan istifade etmek isteyecek olanların fenâ fikirlerine karşı koymak da o kadar lüzumlu bir harekettir” diyerek yaşanan krizi en iyi şekilde yönetecekleri mesajını vermişti (Akşam Gazetesi, 1941: 19 Ocak, 2; Son Telgraf Gazetesi, 1941: 19 Ocak, 1, 5).

Refik Saydam'ın konuşmasından sonra kanun maddeleri teker teker görüşülmüş, kısmen değişikliğe uğrayan kanun tasarısı, milletvekilleri tarafından oylanarak kabul edilmiş, 26 Ocak 1940'da Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmişti (TBMM Zabıt Ceridesi, 1940: 18 Ocak. S. Sayısı: 64: Millî Korunma Kanunu Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası (1/301). ss. 1-16; T. C. Resmî Gazete, 1940: 26 Ocak. Sayı: 4417). 27 Ocak 1940 tarihli gazetelerde de kanunun bir gün önce yürürlüğe girdiği, uygulanması için hazırlıklara başlandığına dair haberler çıkmıştı. Basında yer alan haberlerde bir de Koordinasyon Heyeti kurulacağı duyurulmuştu. Koordinasyon Heyetinde Millî Savunma, Mâliye, Gümrük ve İnhisârlar(Tekel), Ticâret, İktisât vekilleri bulunacaktı (Akşam Gazetesi,1940: 27 Ocak, 1). Ancak daha sonra heyetin üyeleri; Başvekil, Zirâat, Ticâret, Mâliye, İktisât ve Ulaştırma vekillerinden oluşmuştu. Şubat ayında çalışmalarına başlayan heyetin amacı; kanuna işlerlik kazandırmak, görevli vekiller arasında iletişim ve koordinasyonu sağlamak, memleketin iktisâdî politikalarını belirlemek ve bu yönde alınacak kararları hazırlamaktı. Hükûmet, iktisâdî konulara yönelik müdâhale ve düzenlemelerini bu heyet aracılığıyla gerçekleştirecekti (Şener, 2014: 76 vd).

Millî Korunma Kanunu, olağanüstü hallerde devleti iktisâdî ve millî savunma yönünden kuvvetlendirmek amacıyla Bakanlar Kuruluna bir takım yetkiler vermişti (Millî Korunma Kanunu, 1940: 18 Ocak. Kanun Numarası: 3780; T. C. Resmî Gazete, 1940: 26 Ocak. Sayı: 4417). İlki, Hükûmete olağanüstü hallerde genel veya kısmî seferberlik ilânı ile savaşa girme yetkisiydi (Madde 1). Kanunun uygulanacağı olağanüstü hallerin ortaya çıkması durumunda Hükûmet, yetkilerini kullanmaya başlayacak ve bunun için Meclis'i bilgilendirmesi yeterli olacaktı (Madde 2). Hükûmet, olağanüstü hal durumunun ortadan kalkması halinde kanun hükümlerinin uygulanmasına lüzum kalmadığını Meclis'e bildirilecekti. Bu maddeler; Hükûmete, Meclis'e danışmadan kanunu kullanma yetkisi vermişti. Ayrıca olağanüstü hal durumunun ortadan kalktığına karar verecek olan da Hükûmetti. Hükûmetin “kendisi vazgeçene kadar” Millî Korunma Kanununun tanıdığı yetkileri kullanabilmesi de mümkündü.

2. Millî Korunma Kanununun İçeriği

Millî Korunma Kanununun hükümleri çerçevesinde kararlar almak ve bunları Bakanlar Kuruluna sunmak üzere bir Koordinasyon Heyeti kurulacaktı. Heyetin üyeleri Başbakan veya onun belirleyeceği bir bakan tarafından atanacaktı.

Hükûmet, sanayi ve maden işletmelerini halk ve millî savunma ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktarda üretimde bulunmaları için kontrol edebilecekti (Madde 7).

Hükûmet, sanayi ve maden işletmelerinden üretim programları isteyecek veya gerçekleştirmeleri için üretim programı verebilecekti.

Hükûmet, sanayi ve maden işletmelerinin üretimlerini ve diğer iş yerlerindeki mesaiyi, bu kanunun doğurduğu ihtiyacı karşılayabilecek seviyeye çıkarmak için gerekli olan işçi kadrosunu ve ihtisas elemanlarını temin edecekti. Bu amaçla vatandaşlara ücretli iş zorunluluğu yüklenebilecekti (Madde 9).

Sanayi ve maden işletmelerinde ve diğer iş yerlerinde çalışan işçiler, teknisyenler, mühendisler, ihtisas sahipleri, işyerlerini geçerli bir mazeretleri olmadan ve haber vermeden terk edemeyeceklerdi.

Bu madde gereğince çalışmaya mecbur bırakılanlara emeklerine karşılık emsâline göre normal bir ücret ödenecekti (Madde 10).

Hükûmet, sanayi ve maden işletmelerinin ürünlerini, maliyeti üzerine normal bir kâr koyarak satın alabilecekti. İşletmeler bu ürünleri, Hükûmete teslim etmeye mecbur olacaklardı (Madde 11).

Hükûmet, kanunun öngördüğü hizmetleri gerçekleştirmek üzere yetkilerini kullanırken gerekli görülen işletmelere ve küçük sanat erbâbına gereken krediyi temin edecekti. Kredi nakit, ham madde, malzeme ya da bir banka aracılığı ile ödenebilecekti (Madde 12).

Hükûmet, halk ve millî savunma ihtiyaçlarını sağlamak için gereken ürünleri stoklayabilecek (Madde 13), bu ürünlere; istifçiliğin önüne geçmek ve halkın zarara uğramasını önlemek amacıyla ücretini ödeyerek el koyabilecek ve ihtiyacı olan kurumlara dağıtabilecekti.

Herhangi bir sebeple âtıl kalmış, kullanılmayan veya yapımı tamamlanamamış sanayi, maden işletmeleri ve diğer iş yerlerini Hükûmet işler hale getirebilecekti (Madde 15). Hükûmet, azamî miktarda cevher elde edebilmek ve üretimi tek elde toplamayabilmek amacıyla sanayi ve maden işletmelerini birleştirerek işletebilecekti. Bu durum karşısında işletme sahiplerinin zararları ödenecekti (madde 16).

Hükûmet, işletmelerin üretimleri açısından gerekli görülmeyen makine, alet-edevât, tesisât ve her türlü üretim aracını, sahiplerini zarara uğratmayacak şekilde satın alıp ihtiyacı olan işletmelere verebilecekti (madde 17).

Hükûmet, alınan önlemleri uygulamayan ve kendisinden istenilen üretimi gerçekleştiremeyen sanayi ve maden işletmelerine el koyarak kendisi işletebilecek; işletme sahiplerine, işletmenin Hükûmet kontrolünde kaldığı süre için uygun bir tazminat ödeyebilecekti (madde 18).

Kanun yürürlükte kaldığı süre içinde gerek görülmesi halinde sanayi ve maden işletmeleriyle diğer işletmelerde çalışan işçilerin günlük çalışma saatleri üç saat artırılabilir gibi çocuklar ve kadınlar için İş Kanununun 50. maddesinde belirtilmiş olan çalışma şartları da dikkate alınmayacaktı (Madde 19).

Hükûmet gerektiğinde, memleketin ihtiyacı olan ve dışarıdan ithâl edilecek malların miktarı, cinsi ve özelliklerini belirleyebilecekti (Madde 20).

Hükûmet, halkın ve millî savunmanın zorunlu ihtiyacı olan maddelerin harcama miktarını belirleme ve sınırlama hakkına sahip olacaktı (Madde 21).

Halkın ve millî savunmanın ihtiyacı olan maddeleri ithâl etmek için Hükûmet; gerekli gördüğü ticârî işletmeleri, ticâret kooperatiflerini ve ticâret birliklerini kredi, döviz ve akreditif ile donatabilecekti. Ayrıca bu işletme ve birliklerden gerekli gördüklerine stok yapma zorunluluğu getirebilecekti (Madde 22). Bu işletme ve birliklerin yaptıkları stoklarla ilgili bir zarar söz konusu olursa; devlet ortaya çıkan zararı bunlardan tazmin edecekti (Madde 23).

Hükûmet içeride üretilen mallardan ihtiyaç fazlası olanları yurt dışına ihraç etmek üzere gerçekleştirecek satışların şekil ve şartlarını üreticilerin menfaatlerine zarar vermeyecek şekilde belirleyecekti (Madde 24)

Hükûmet; ülkenin ihtiyacı olan malları, sanayi ve ticâret erbâbı dışında her hangi bir kimsenin stoklamasına izin verilmeyeceğini karar altına almış ve söz konusu maddeleri biriktirmelerini yasaklamıştı (Madde 25).

Hükûmet, halk ve millî savunma ihtiyaçlarını karşılamak, ihrâcatı düzenlemek veya üreticiyi korumak maksadıyla memleket mahsullerini satın alabileceği gibi memleket ihtiyacını temin ve ithâlatı düzenlemek için dışarıdan da mal satın alabilecekti (Madde 26). Hükûmet, içeride lüzum gördüğü malların azamî fiyatlarını, cinslerini, özelliklerini ve vasıflarını belirleyebilecekti (Madde 31).

Eşya fiyatlarının geçerli bir neden olmaksızın yükseltilmesi, elde bulunan malın satışa sunulmaması, saklanması, yüksek fiyatla satmak için malın kaçırılması, anlaşılabilir olarak elden

çıkarılması, haddinden fazla mal satın alınması, malın kötülenmesi, üretici aleyhine fiyat birliği yapılması ve sunî olarak fiyat yükseltilmesi gibi haksız kazançta yol açacak her türlü hareket yasaklanacaktı (Madde 32). Üreticiden mal alıp tüketiciye satanların, aralarında fiyat birliği yaparak veya anlaşarak halkı istismâr etmeleri yasaklanmıştı (Madde 34).

Hükûmet, halk ve millî savunma ihtiyacından kabul edilen her türlü eşyanın muhâfazası için gerekli mahalleri ve depoları gayri sâfi irâd miktarınca tayin edilecek bir kira karşılığında işgâl edebilecekti (Madde 33). Kanunun yürürlükte kaldığı süre içinde şehir, kasaba, iskele, limân ve istasyonlarda gayrimenkullerin kirâ bedellerinin bir önceki yılın kirâ bedellerinden fazla olamayacağı, bu maddenin uygulanacağı yerlerin de Hükûmet tarafından belirleneceği kayda bağlanmıştı (Madde 30).

Hükûmet her türlü özel nakil araçlarının seyr ü seferini düzenleyebileceği ve sınırlandırabileceği gibi azamî nakil ücretlerini de tayin edebilecekti. Bu araçların malzemelerini ve ücretlerini vererek lüzum görülen yerlerde ve hizmetlerde çalıştırabilecek, lüzum ve ihtiyâç görmesi halinde bu vasıtaları değer ve pahasını vererek satın alabilecekti.

Hükûmet, zirâat alanında çalışabilir her vatandaşı, kendi ziraat işini aksatmamak şartıyla ikâmetgâhının 15 kilometre uzağında bulunan devlet ve özel işletmelerinde çalıştırabileceği gibi kadınların ancak kendi köy, kasaba ve şehir sınırlarında çalıştırılabileceğini hükme bağlanmıştı. Ayrıca, sahibine lazım olmayan her çeşit ziraat vasıtalarını münasip bir ücret ödeyerek kullanabilecekti (Madde 37).

Hükûmet lüzum gördüğü bölgelerde ekilecek ürünün tür ve çeşidine karar verebilecek (Madde 38), üzerinde ekim yapılmayan beş yüz hektardan fazla arâziyi bir bedel karşılığında işletebilecek (Madde 39), zirâate elverişli sekiz hektar ve daha fazla arâzi sahibi olan her şahsı, bu arâzinin yarısına kadarına hububât ekmeğe veya ektirmeğe mecbur tutabilecekti. Bu mecburiyet; arâzi sahibinin elindeki çift hayvanı miktarına ve her çift hayvan için dört hektar esasına göre hesaplanacaktı.

Hükûmetin, her türlü ziraat alet, makine ve vasıtalarını, zirâi ilaç ve tohumlarını lüzumuna göre parasız veya emâneten veya kira karşılığı olarak ihtiyaç duyanlara dağıtabileceği, çiftçiyi kuvvetlendirmek için gerekli görüldüğünde ödünç para verebileceği kayıt altına alınmıştı (Madde 42).

Kanunun 43-52. maddeleri mâlî hükümleri içermişti. Buna göre kanunun gerektirdiği işlerin yürütülebilmesi için hazine tarafından Hükûmet emrine 25 milyon lira verilecekti. Bakanlıklar tarafından bu kanun çerçevesinde yapılacak işler için gereken para, Hükûmet tarafından ödenecekti. Bu sermayenin kötüye kullanımı durumunda, sorumlular hakkında “devlet malları aleyhine suç işleyenler hakkındaki cezâî hükümler” uygulanacaktı.

Kanunun 53-67. maddeleri ise cezâî hükümleri içermekteydi. Hükûmet; Millî Korunma Kanununun uygulanmasında ortaya çıkabilecek suistimallerle ilgili caydırıcı bir takım tedbirler almıştı. Buna göre, kanuna uymayanlara 100 liraya kadar para ya da hapis cezaları verilecekti. Gerekli durumlarda sürgün cezası da uygulanacak ve verilecek bu cezalar tecil olunmayacaktı (T. C. Resmî Gazete, 1940: 26 Ocak. Sayı: 4417, 13214-13216; Baydar, 1978: 13; Tan Gazetesi, 1940: 19 Ocak, 1, 6).

Hükûmet; İkinci Dünya Savaşının tabii bir yansıması olarak ülkede olağanüstü şartlarda geçerli olacak bu uygulamayı hayata geçirmiş; dış politikada yaşanan değişim ve gelişmelere paralel olarak hem devletin, hem de vatandaşının hak ve hukukunu koruyan kararlar almaya çalışmıştır. Çalışmalar, 19 Şubat 1940’da İsmet İnönü tarafından imzalanan kararnameyle başlatılmıştır.

3. Millî Korunma Kanununun Uygulanmasını Kolaylaştıracak Kurumlar

Bakanlar Kurulu, Millî Korunma Kanununun 6. maddesinde belirtildiği gibi gerektiğinde halkın ve Millî savunma ihtiyaçlarının teminine yönelik her türlü ticârî ve endüstriyel işlemleri yerine getirmek üzere tüzel kişiliği olan kurumlar oluşturabilecekti. İşte bu hükümler doğrultusunda Devlet; 1941 yılında ekonomiyi denetim altına alabilmek için Fiyat Murâkebe Komisyonu, İâşe Teşkilatı,

Petrol Ofisi, Ticaret Ofisi, Halk Dağıtma Birlikleri ve Köy Dağıtma Birlikleri gibi yeni kurumları hayata geçirmişti. Ayrıca “Bu müesseselerin ve memurlarının halk ile muamele ve münasebetlerinde hususî hukuk hükümleri câridir.” denilmek suretiyle adı geçen kurumların uygulamalarının kamu hukuku dışında bırakılması ve işlerlik kazandırılması da sağlanmıştı.

Hükûmetin, Millî Korunma Kanunu çerçevesinde oluşturduğu ilk kurum; Fiyat Murâkebe Komisyonudur (Duru, 2009:161). Komisyon, Ticâret Vekâletinin belirlediği ürünlerin mahallî toptan ve perâkende satış fiyatlarını tespit edecek, mahallî fiyatları denetleyecek ve bu fiyatlara uymayanlar hakkında açılacak adli soruşturmalarda bir nevi “bilirkişi” görevi üstlenecekti(Koçak, 1986: 391).

Fiyat Murâkebe Komisyonu dışında ekonomide denetimi sağlayacak yeni kurumlar da kurulmuştu (Öztürk, 2004/2005:147 vd; Tökin, 1943:157 vd). Bunlardan ilki, 18 Şubat 1941’de Ticâret Vekâletine bağlı olarak kurulan İâşe Teşkilatıydı (Müsteşarlığı) (BCA: 30..10.0.0/184.272..2./216A31; T. C. Resmî Gazete, 1941:18 Şubat) ki görevi, iâşe işlerini tanzim, idâre ve denetlemektir. Ticaret Vekaleti, İâşe Müsteşarlığına Şükrü Sökmensür’i atamıştı (BCA: 30..11.1.0/ 151.4..6).

18 Şubat 1941’de petrol hammadde ve ticâret kaynaklarının denetimi için Petrol Ofisi kurulmuştu. Petrol Ofisi; her türlü petrol ve petrol ürününü satın almak, ithâl etmek ve gerektiğinde stoklamakla görevliydi. Petrol ve Petrol ürünlerinin fiyatlarının tespiti ve dağıtımının yapılması yanında stok yapılmasını teklif etmek, ürünlerin sevkiyatını gerçekleştirmek, rafineriyle diğer tesisleri kurmak, ham petrol alımı yapmak ve petrolü işlemek de Petrol Ofisinin görevleri arasındaydı (BCA: 30..18.1.2./94.10..4./212; T. C. Resmî Gazete,1941:18 Şubat; Koçak, 1986: 394).

18 Şubat 1941’de kurulan bir diğer kurum da Ticaret Ofisiydi (BCA: 30..18.1.2/94.10..5./170.; Tan Gazetesi,1941:26 Şubat). Ticaret Ofisi, iâşe maddelerinin alınıp satılması, ithâlât ve ihrâcat, stoklama, ihtiyaç duyulan depoların kurulması, fiyat tespiti ve dağıtımdan sorumluydu. Millî Korunma Kanunundan önce 1938’de kurulmuş olan Toprak Mahsulleri Ofisi ise yeni düzenlemeden sonra her türlü hububâtın üretim ve tüketimini kontrol etmek, koruması için silo ve ambârlar inşâ etmenin yanı sıra bunları işletmekle de görevlendirilmişti (Hüseyin Avni,1941: 26 Şubat; Koçak, 1986: 394 vd).

Temel gıda ve ihtiyaç maddeleri başta olmak üzere halka yapılacak dağıtımların kolay bir biçimde gerçekleşebilmesi için 1942’de Halk Dağıtma Birliklerinin kurulması kararlaştırılmıştı. Bu yapı aracılığıyla halka karneler dağıtılacak, karneye bağlanmış malların dağıtımını gerçekleştirecek ve gerektiğinde işleyiş denetlenecekti. İşleyişin sağlanabilmesi için köylerde de Köy Dağıtma Birlikleri kurulacaktı. Köy Dağıtım Birlikleri; Hükûmet tarafından el konulan ürünlerin köy içinde saklanmasını sağlayacak, satış serbestisi olmayan ürünlerin satışına mâni olacak ve satanları da tespit ederek Hükûmete haber verecekti. Dağıtım Birliklerine üye olmayanlar, Hükûmetin dağıttıklarından kesinlikle yararlanamayacaklardı (Koçak, 1986: 392).

Hükûmet, Millî Korunma Kanunuyla işletmelerin iş gücü ihtiyacını karşılamaya yönelik bir takım düzenlemeler getirmişti. Buna göre işçilerin, belirli bir ücret karşılığında Hükûmet tarafından belirlenen işlerde çalışması zorunlu hâle getirilmişti. Bu uygulama genel olarak maden bölgelerinde uygulanmıştı. Uygulamanın amacı, işletmelerde Hükûmetin belirlediği ihtiyaçlara uygun bir üretimin gerçekleştirilmesiydi. Hükûmetin çalışma hayatına müdâhalesi, bunlarla sınırlı değildi. Her türlü iplik ve dokuma imâlâthaneleri ve fabrikalarla millî savunma siparişlerini kabul eden fabrikalarda da gerektiğinde işçilerin fazla mesâi yapmaları zorunluydu. Bu uygulama, özel sektörle sınırlı tutulmamış yine millî savunmayı ilgilendiren kamu kuruluşlarını da kapsamış; çalışanların gerektiğinde fazla mesâi yapmaları kararlaştırılmıştı (Koçak, 1986:395 vd).

4. Hükûmetin Uygulamadaki Başarısı

Millî Korunma Kanunu, her ne kadar savaş döneminde millî savunma ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmışsa da uygulamada dar gelirliilerin, işçi, çiftçi ve benzeri çalışanların aleyhine işlemişti. Alınan tüm tedbirler, pahalılığı engelleyememiş, memleket genelinde yiyecek ve giyecek sıkıntısı baş göstermişti. Bu durum da karaborsacılığın artmasına ve vurgunculuğa yol açmıştı (Turan, 1999:156). Ortaya çıkan olumsuzlukların zabıta tedbirleriyle aşılamayacağını

düşünen Antalya Milletvekili Rasih Kaplan; çâre olarak İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasını önermişti. Ne var ki, bu dönemde bakanların ve milletvekillerinin dahi evlerinde gıda stoku yaptıkları konuşulmuştu (Goloğlu, 2012: 163 vd). Hatta Millî Korunma Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilen el koyma işlemlerinden Eskişehir Milletvekili Emin Sazak da nasibini almış, çiftliğinde sayım dışı kalan bir buğday ambarına devlet tarafından el konulmuştu (TBMM Zabıt Ceridesi, 1940: 25 Aralık, 157 vd; Aydemir, 2000: 213).

4.1. Millî Korunma Kanunu Uygulamasında Başarı Sağlayabilmek Amacıyla Yapılan Değişiklikler

Millî Korunma Kanunu, Refik Saydam'ın başbakanlığı döneminde 3 kez değişikliğe uğramıştır. Saydam döneminde gerçekleşen bu değişikliklerden ilki, 25 Aralık 1940 tarihli (TBMM Zabıt Ceridesi, 1940: 25 Aralık, 157-179, 189-192). Millî Korunma Kanununda yapılması önerilen değişiklikle ilgili olarak TBMM'de yapılan görüşmelerde Müstakil Grup adına genel izlenimi ifade eden Fuad Sirmen, ithâlatla ilgili yaşanan zorluklardan bahsetmiş, halkın ihtiyaçlarının karşılanması için yeterli stokların sağlanmasının gerekliliğine işaret etmişti. Fiyat tespit ve murâkabe işiyle ilgili tam bir başarının sağlanamadığını da söyleyen Sirmen, bu hususta uzmanlardan yararlanılması gerektiğini vurgulamıştı. Ayrıca tüccârın zarara uğratılmaması; fakat haksız kazanç elde etmesine de izin verilmemesi gerektiğini belirtmişti.

Başbakan Refik Saydam da kanunun yürürlüğe girdiği yaklaşık bir yıllık süre içinde buhranlı günler geçirdiklerini söyleyerek dünyanın iktisâdî durumundan kaynaklanan sorunların ve her gün değişen şartların, memleketi zor durumda bıraktığından yakınmıştı. Bu süreçte Hükûmetin tecrübe edindiğini, birçok zorluklarla karşılaştığını, birçok eksikliği tespit ettiğini söyleyen Saydam; Millî Korunma Kanununda yapılması düşünülen değişikliklerin gerekliliğini anlatmıştı. Hükûmetin iç ve dış ticaretle ilgili yetkilerinin artırılmasını istemiş ve bunu talep ederken de niyetlerinin tüccâra zarar vermek olmadığını “Biz tüccârı millet hayatında lüzumlu bir unsur telâkkî ediyoruz” sözüyle vurgulamıştı. Tüccârın yanında olduklarını; ticârî hayatı istenilen şartlarda sürdürebilmesi durumunda devlet ve Hükûmetin kendilerine yardımcı olacağını da ifade etmişti. Kurallara uyulduğu takdirde, sürecin hem tüccâr hem de Türk vatandaşının yararına sonuçlanacağını anlatan Saydam; tüccârın kural dışına çıkması durumunda da “tamamen içimizden çıkması lazım gelen bir unsur olduğuna kanaat getirerek ona göre hareket etmek kararındayız” demişti (Akşam Gazetesi, 1940: 26 Aralık, 1, 4).

Millî Korunma Kanununun bazı maddelerinde yapılan değişiklik, basında da ilgi görmüş, 27 Aralık 1940'ta Necmeddin Sadak, “Devletin Yeni Vazifeleri” başlıklı bir yazı kaleme almıştı. Sadak yazısında, Millî Korunma Kanununda yapılan değişiklikle Hükûmetin iç ve dış ticârette geniş yetkiler elde ettiğini vurgularken savaş ortamının bireysel teşebbüs imkânlarını ortadan kaldırdığını yazmıştı. Ayrıca; özel işletmelerin böyle zamanlarda “şartlardan” yararlanmak isteyebileceğini, bunun da bunalımın artmasında en önemli etken olacağı uyarısında bulunmuştu. Sadak, devletin ithâlat ve ihrâcat görevini üstlenirken şahsî menfaatlerle de savaşmak zorunda olduğunu; zirâ Millî Korunma Kanununun dayandığı en önemli gerekçelerden birinin bu husus olduğunu yazmıştı.

Necmeddin Sadak yazısında, savaşın doğurduğu olağanüstü şartlar nedeniyle Hükûmetin aldığı yetkilerin gerekliliğini savunmuş, devletin ticaretle uğraşmasına karşı çıkan liberal görüşe de katılmadığını belirtmişti. Devletin hiç bir vatandaşın elinde bulunmayan maddî ve siyâsî imkânlara sahip olduğunu, girişilecek ticârî ilişkilerin başına ehliyet sahibi kimselerin getirilmesi halinde başarılı olunabileceğini söylemişti. Bununla birlikte Sadak, devletin kuruluşundaki eski zihniyeti hâlâ muhâfaza ettiğini, yeni görevlerin gerektirdiği yeni ruhu da kavrayamadığını belirtmiş ve “Devlet makinesi memur zihniyetine dayanır, temeli, ananevi kırtasiyeciliktir. Halbuki yeni vazifeler memur zihniyetinin zıddı olan mesuliyet ruhu, kırtasiyeciliğin aksi olan karar kabiliyeti ister. Devlet ticaret yapamaz demek, devlet ticaret işlerinde ferdi teşebbüsün esas olan ticaret zihniyeti ile hareket etmez” diyerek haklı bir eleştiride bulunmuştu (Akşam Gazetesi, 1940:27 Aralık, 1).

1941 yılının sonlarında Millî Korunma Kanununda bir değişiklik daha yapılması ihtiyacı hissedilmiş ve Hükûmet; 19 Aralık 1941'de bununla ilgili düzenlemeyi TBMM'ye sunmuştu

(TBMM Zabıt Ceridesi, 1941: 19 Aralık, 106,107, 109-117). Millî Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun, TBMM tarafından kabul edilmiş ve 23 Aralık 1941 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanmıştı. Bu kanunla Millî Korunma Kanununun 14, 55 ve 65. maddelerinde değişiklik yapılmış, Hükûmetin istediği ürüne el koyması kolaylaştığı gibi işletmelerin de Hükûmete karşı sorumlulukları artmıştı. Ayrıca kanuna uymayanlara verilecek cezâlar da artırılmıştır.

Kanun maddelerinde yapılan değişiklikle Hükûmet; halkın ve millî savunmanın ihtiyacı olan her çeşit maddeye değer fiyatına uygun bir ödeme yaparak el koymak veya amacına göre dağıtmak, satmak ve ihtiyacı olanlara kârsız vermek yetkisine sahipti. Şayet; işletmeler, Hükûmetin el koyma kararından önce ellerindeki ürünleri satmışsa ya da başka bir yere nakletmişse bu mallar buldukları yerlerde sahipleri tarafından Hükûmet emrine teslim edilecekti. Hükûmetin dağıttığı ürünler, Hükûmetin tespit ettiği ihtiyaçlar için kullanılacaktı. İlgili makamlardan izin alınmadan bu ürünlerin satılması, rehin bırakılması ve başkasına devr edilmesi yasaktı. Ayrıca Hükûmet, işletmelerin elinde bulunan ürünlerin miktar ve özelliklerinin bildirilmesini ve bunlar hakkında gerekli görülen bilginin verilmesini isteyebilecekti.

Kanun değişikliğinin getirdiği cezâî yaptırımlar ise ağırlaştırılmıştı. Kanun hükümlerine uymayanlar ve bu hususta belirlenmiş suçları işleyenlere 25 liradan 10 bin liraya kadar para cezası getirilmişti. Ayrıca işlenen suçun niteliğine göre üç aydan bir yıla kadar hapis cezâsı da öngörülmüştü. Kanunun uygulamasında vali, kaymakam veya bunların yazılı emirleriyle görevlendirilen memurlar yetkili olup ev, mağaza, ticarethane, depo, dükkân, ambar, samanlık ve her türlü mal konulabilen yerlerde arama yapabileceklerdi. Aramaların bir şahit huzurunda yapılması gerekli görülmüş ve aramalarda ele geçirilen malların bedellerinin emâneten T.C. Ziraat Bankası şubelerine veya bankanın bulunmadığı yerlerde Mâl Sandıklarına yatırılmasına karar verilmişti (T. C. Resmî Gazete, 1941: 23 Aralık, 2078 vd).

1942 yılının Ocak ayında Millî Korunma Kanununda bir değişik daha yapılmıştı. Aynı zamanda, Saydam Hükûmetinin kanunla ilgili son düzenlemesi olan bu değişiklik, 30 Ocak 1942 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve toplam 27 maddesi değişmişti (TBMM Zabıt Ceridesi, 1942: 30 Ocak, 168-193; 199, 200-203). 03 Şubat 1942 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren değişikliğe göre, hâlihazırda geniş yetkilere sahip olan Hükûmetin yetkilerinin daha da artırıldığı görülmekteydi. Kanunun ilk hâlinde var olan boşluklar tamamen Hükûmetin lehine değiştirilmiş, Hükûmetin iktisâdî hayat üzerindeki otoritesi artırılmıştı. Öyle ki; Hükûmet, lüzum görmesi halinde sanayi ve maden işletmeleriyle birlikte un fabrikaları ve değirmenlere bile el koyabilecekti. Kanunun ilk halinde Hükûmetin her hangi bir işletmeye el koyması hususunda belirlenen dar çerçeve, bu değişiklik ile ortadan kaldırılmıştı. Yeni düzenlemeyle Hükûmetin gerekli görmesi halinde, sanayi ve maden işletmelerinde çalışma saatlerinin (yapılan işin mahiyet ve derecesine göre) üç saat artırılabilmesine karar verilmişti. Kadınların ve 13 yaşından yukarı çocukların sanayi işlerinde ve 16 yaşından büyük erkek çocuklarının da maden işlerinde çalıştırılıp çalıştırılmaması, hafta tatillerinin kaldırılıp kaldırılmaması konusunda da yetki sahibi makam, Hükûmet olmuştu.

Millî Korunma Kanununda yapılan değişiklikle Hükûmetin ithâl ve ihrâç ürünleri üzerindeki yetkisinin de artırıldığı görülmektedir. İthâl ve ihrâç maddeleri için fiyat tayin edebilecek, uygun fiyattan fazla ithâlât ve uygun fiyattan ucuza ihrâcat yapılmasına karar verebilecek, ithâl ve ihrâç ürünlerine prim verebilecek veya bunlardan prim alabilecekti. Hükûmet her hangi bir ürünün şahsî ihtiyaçtan fazla stoklanmasını da yasaklayabilecekti.

Emlâk gelirleri konusu da gündeme gelmiş, Hükûmet; kanunun yürürlükte kaldığı müddetçe gayrimenkullere ait kirâ bedellerinin artırılamayacağına hükmetmişti. Kirâcılar, sözleşme müddetinin bitiminden 15 gün önce gayrimenkulü terk edeceklerini belirtmedikleri takdirde mukavele yenilenmiş kabul edilecek; ancak gayrimenkullerde ev sahibi oturacaksa mukavelenin bitiminde tahliyesini isteyebilecekti. Kaloriferli binalardaysa kömür fiyatı nispetince kira fiyatlarına

zam yapılabilmesine bakanlar kurulu karar verecek ve bu hükümler kanunun yürürlükten kalkmasından üç ay sonrasına kadar geçerli olacaktır.

Ürün satış fiyatları hususunda da Hükümet, türlerini belirleyeceği malların fiyatlarını tespit yetkisine sahip olmuştur. Millî Korunma Kanununun ilk halinde zorunlu kılınan ve satıcının 100 lirayı aşan alış-verişlerde alıcının istemesi halinde fatura kesmesi tekrar edilmiş, satıcının elindeki ürünlerin üzerine fiyat etiketi yapıştırılması herkesin görebileceği bir yere fiyat listesi asma zorunlu kılınmıştır.

Nakil vasıtaları konusunda da Hükümet; her çeşit nakil vasıtalarının seyr ü seferini ve ücretlerini düzenleyebileceği gibi bu vasıtaları lüzum gördüğü yerlerde ücretlerini ödeyerek çalıştırabilecekti. Ayrıca kara ve deniz vasıtaları, Hükümet tarafından bedelleri ödenmek şartıyla satın alınabilecekti.

Yeni düzenlemede Hükümetin ziraat ürünlerinin türü ve çeşidini tayinle birlikte herhangi bir mahsulün ekimini men etme hakkına sahip olduğu ve ziraat aletleriyle ilaç tohumlarını lüzum görmesi halinde satabileceği, ödünç verebileceği veya kiralayabileceği de kararlaştırılmıştı. Hayvancılıkta ise büyük ve küçükbaş hayvanların alım, satım ve kesimini düzenleyebilecek, bunlara el koyma hakkı bulunacaktı.

Lüzum görülürse, merkez teşkilatı dışında kalan devlet kurumlarına yeni kadrolar verilebilecekti. Hükümet, halkın ve millî savunma ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla tüzel kişilikli kurumlar kurmakla da yetkilendirilmişti. Kanunun uygulanmasında bütün devlet kurumları ilgili karar ve tebliğleri yerine getirmek zorundaydı. Aksi halde ağır cezâlara çarptırılacak ve memuriyetten çıkarılabileceklerdi.

Söz konusu düzenlemeyle kurulacak teşkilat ve kurumlarda çalıştırılanlar arasında başarılı görülenlere ve fazla mesâi yapanlara da Başbakanın onayıyla bir ikrâmiye verilecekti. Kanunun gerektirdiği işleri yerine getirmek için Hükümetin emrine hazine tarafından yaklaşık bir milyon liralık bir sermaye verilmesine karar verilmişti. Kanunun hükümlerine uymayanlara 25 liradan 10 bin liraya kadar para cezası ile 7 günden 10 yıla kadar hapis cezası verilecekti. Adliye Vekâleti, isterse kanunu ilgilendiren suçlara bakması için özel mahkemeler kurdurabilecekti (T. C. Resmî Gazete, 1942:3 Şubat).

Refik Saydam'ın başbakanlığı döneminde uygulamaya konulan Millî Korunma Kanunuyla ülkenin içinde bulunduğu iktisâdî darlık ve yaşanan sıkıntılar düzeltilememiş; aksine kanunun uygulanmasından doğan aksaklıklar, savaşın ağır şartları ile birleşince ekonomik buhran derinleşmişti. İthâlatla yaşanan sıkıntılar, hâli hazırda üretim imkânı kısıtlı olan ülkede fiyatların aşırı bir boyuta ulaşmasına neden olmuştu. Ayrıca Millî Korunma Kanununun ziraat alanındaki uygulamalarında buğday ve değişik türdeki hububâtın düşük tutulan fiyatı, köylünün sıkıntıya girmesine neden olmuştu. Öyle ki, köylü üretimden kaçmış; hatta ürünlerini devlete vermemek için her yola başvurmuştur.

Başbakan Refik Saydam'ın âni vefâtı üzerine Şükrü Saraçoğlu, Hükümeti kurmakla görevlendirmiş, göreve geldiğinde Millî Korunma Kanunundan doğan sıkıntıları ortadan kaldırmak ve vatandaş bir nebze olsa rahatlatmak için önemli adımlar atmıştı. Bunlardan ilki, Ticâret Vekilini değiştirmek olmuş ve böylece Hükümetinin öncekinden farklı bir politika izleyeceği mesajını vermişti. Başbakan Saraçoğlu, 5 Ağustos 1942'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Hükümet programını sunduğunda Millî Korunma Kanunuyla ilgili yapılacak değişikliklerden bahsetmişti. Saraçoğlu, hayat pahalılığını önlemek için daha önce alınmış olan sert tedbirlerin bir sonuç vermediğini söyleyerek, mevcut tedbirlerin yumuşatılmasına ve değiştirilmesine karar verildiğini ifade etmişti. Takip edecekleri politikayla fiyatların eskisine nazaran artacağını; ancak "kara pazar" fiyatlarının altında kalacağını söylemişti.

Saraçoğlu, Hububat konusunda önemli mesajlar vermiş ve Türkiye'nin savaş yıllarında sıkıntı yaşamaması için alınan tedbirleri açıklamıştı. Savaşın başında devletin iki yüz elli bin ton buğday stokunun olduğunu ve halkın elinde de bir o kadar stok bulunduğunu; ancak beş yüz bin tonluk buğday stokunun Türkiye'ye sadece iki yıl yettiğini anlatan Saraçoğlu; savaşın üçüncü yılında

Türkiye'nin buğday konusunda sıkıntı çektiğini ve İngiltere'den gelen yüz bin tonluk hububat yardımının da bu sıkıntıyı gidermeğe yetmediğini vurgulamıştı. Sıkıntının üstesinden gelebilmek için gayet sert ve sıkı denetim tedbirleri alınmasına karşın ülkede ekmek sıkıntısının çözülemediğini de itiraf etmişti. Türkiye'nin iki yüz elli bin tonluk buğday açığının olduğunu ifade eden Saraçoğlu; bu açığın kapanması için Hükümetin ilk olarak üretimi artırmak, ikinci olarak tüketimi azaltmak, üçüncü olarak dışarıdan buğday ithâl etmek zorunda olduğunu hatırlatmıştı. Başbakan; bu konuda ABD'nin kırk beş gün içerisinde on beş bin ton buğday teslim etme sözü verdiğini, Türkiye'nin nakil vasıtalarını temin etmesi durumunda ABD'nin istenilen miktardaki buğdayı hemen göndereceğini anlatmıştı.

Şükrü Saraçoğlu, Türkiye'nin arpa ve yulaf açığının da kısmen ithalat yoluyla kapatılmaya çalışıldığını, ordu hayvanlarının yem ihtiyaçlarının önemli bir kısmının pancar ve pamuk çekirdeği küspelerinden karşılandığını söylemişti. Fasulye, nohut, mercimek, pirinç ve benzeri gıda maddeleri üzerindeki kısıtlamaların da kaldırıldığını; memleketin mühim miktarda zeytinyağı stoku bulunduğunu, yağ fiyatlarının doğal olmayan seviyelere çıkmasını engelleyeceklerini belirtmişti.

Başbakan, pamuklu ve yünlü üretiminde ise memlekette yeterli miktarda yün ve pamuk bulunduğunu, azalan ihraç gücünün bu ürünler yoluyla artırılabilirliğini açıklamıştı. Memlekette bulunan mevcut fabrikaların yünlü kumaş ihtiyacının % 80'ini, pamuklu ihtiyacının da % 60'ını temin ettiğini anlatan Saraçoğlu, kısa vadede yeni bir pamuklu fabrikasının daha açılacağını; bundan sonra fabrikaların 24 saat üretim yapması için üç vardiya halinde çalışacağını söylemişti.

Ülkenin içinde bulunduğu hayat pahalılığı konusunda da "... Zengin adamlar için bir mesele yoktur. Köylü ve çiftçi, bu malların sadece satıcılarıdır. Amele ve esnaf yevmiyelerini ve işlerini yeni şartlara daha evvelden intibak ettirmişlerdir" diyen Saraçoğlu, memurun bu durumda en çok sıkıntı çeken kesim olduğunu belirtmişti. Memur için hayat pahalılığına uygun bir zam yapmanın hazinenin gücünü aşacağını, ancak memurun yükünü hafifletecek bir takım yardımların araştırıldığını kaydetmişti. Başlangıç olarak giyim yardımı yapılacağını, birer çift ayakkabıyla memurun kendisine ve eşine birer elbiselik kumaşın karşılıksız verileceğini söyleyen Saraçoğlu, ihtiyaç sahibi vatandaşlara da gerekli yardımları yapmaya çalışacaklarını hatırlatmıştı.

Şükrü Saraçoğlu, İpek ve İpekli ürünlerle lüks eşyaların fiyatlarının serbest bırakılacağını, satıcısı Hükümet olan şeker ve kömür gibi maddeler için de ilgili çevreler göz önünde tutularak dengeli bir fiyat belirleme düşüncesinde olduklarını anlatmıştı. İthalat ve İhracat konusunda işlerin iyi bir şekilde yürümesi için ciddi tetkiklere dayanan tedbirler alınacağını, ilk kararların vatandaş tarafından olumlu karşılandığını ve yaşanan gelişmelerin yakından takip edileceğini vurgulamıştı (Akşam Gazetesi,1940:6 Ağustos, 1 vd).

Şükrü Saraçoğlu, yeni Hükümeti kurduktan sonra Millî Korunma Kanunu kapsamında ilk olarak köylü vatandaşın sıkıntılarına eğilmek istemişti. Hükümet, buğdayın fiyatını artırmış, halkın ve millî savunmanın ihtiyaçları için köylünün elindeki mahsulü değerinden alıp stok yapmak üzere harekete geçmiş ve köylüyü elinde kalan mahsulü satmakta serbest bırakmıştı.

Zekeriya Sertel, Tan Gazetesi'ndeki köşesinde 17 Temmuz 1942'te bu konuya değinen bir yazı yazmış ve Hükümetin köylüyle çiftçiyi rahatlatmak için attığı bu adımı olumlu bulduğunu belirtmişti. Bununla birlikte, Hükümetin yeni fiyat politikasıyla ilgili çiftçilerin görüşlerini alarak küçük bir anket hazırlamıştı. Bu ankette, hububat fiyatlarının normal bir seviyeye çıkarılması, bu seviyenin belirlenmesi için de çeşitli bölgelere göre maliyet fiyatının âdil bir şekilde tespit edilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştı. Üreticinin fikrinin alınır, bölgeler arasındaki fiyat farkları gözetilirse köylünün malını saklamayacağı ve üretimini azaltmayacağı düşüncesi ön plana çıkmıştı.

Sertel anketinde, bir iktisatçının görüşlerine de yer vermiş, Hükümetin buğday ve hububâta el koymasının savaşın doğurduğu bir zorunluluk olduğunu; ancak uygulamada yanlış bir yol tutulduğunu söylemişti. Bu görüşe göre halkın ve millî savunmanın buğday ihtiyacı yarım milyon tondur. Memleket genelinde üretilen ise 4 milyon tondur. Devlet köylüden, savunma vergisi adı altında üretiminin % 10 ya da 15'lik kısmını alıp kalanının da satışına müsâade ederse bu hususta

yaşanan sıkıntılar tümüyle ortadan kalkacaktır. Zekeriya Sertel Hükûmetin almış olduğu yeni kararın bu üç fikri de içinde barındırdığını ve köylünün güvenini kazanacağından umutlu olduğunu söylemişti (Sertel, 1942: 17 Temmuz, 1 vd).

Zekeriya Sertel, Saraçoğlu Hükûmetinin Millî Korunma Kanununda yapmış olduğu değişikliklerle ilgili olarak 21 Temmuz 1942'de bir yazı daha kaleme almış, bu kez daha karamsar bir tablo çizmişti. Ülkeyi ilgilendiren önemli sorunlardan birisinin savaş şartlarından doğan ekonomik dengesizlik olduğunu vurgulayan Sertel, bunu önlemek için Hükûmetin aldığı önlemlerin isabetli olduğunu yinelemiş; fakat alınan önlemlerin büyük bir bölümünün gerçekçi olmadığını veya halkın çıkarlarını koruyacak bir nitelik taşımadığını savunmuştur. Uygulamadan halkın, özellikle köylünün hoşnut kalmadığını iddia eden Sertel; gerekçe olarak da Hükûmetin belirlediği buğday alım fiyatının diğer toprak ürünlerine oranla daha düşük ve gerçekçi olmadığını ileri sürmüştür. Bu nedenle köylünün buğdayını verme konusunda gönülsüz olduğunu, yanlış uygulamalar yüzünden Hükûmete güveninin sarsıldığını iddia etmişti.

Daha önce yapılan yanlışların tekrar edilmemesi için Hükûmete atması gereken adımlar konusunda da tavsiyelerde bulunarak “Şimdi bütün bu tecrübelerden istifade ederek doğru yolda yürümek imkânı hâsıl olmuştur. Bunun için de günlük ve muvakkat tedbirlerden sakınılması, alâkadar vekâletlerin bir araya gelerek müşterek bir iktisâdî plan hazırlamaları ve sonra her vekâletin kendi sahasına ait olan kararları tatbik mevkiine koyması doğru olur fikrindeyiz.” demişti. Zekeriya Sertel, buğday fiyatları meselesinin Hükûmetin karşı karşıya olduğu meselelerden sadece bir tanesi olduğunu, bundan başka vurgunculuk/istifçilik, ulaştırma ve ekip-biçme gibi önemli sorunların bulunduğunu ilâve etmişti. Bu sorunların çözümü için de Hükûmetin planlı, programlı çalışarak kararlar alması ve halk ile Hükûmetin el ele verip birlikte çalışması gerektiğine vurgu yapmıştı (Sertel, 1942: 21 Temmuz, 1 vd).

Başbakan Şükrü Saraçoğlu, iktidâr koltuğuna oturduğu gün verdiği sözü hayata geçirmek amacıyla 5 Ağustos 1942'de önemli bir açıklama yapmış ve dar gelirli vatandaşlara yiyecek dışında, ayakkabı ve elbiselik kumaş vermeyi düşündüklerini söylemişti. Hükûmete sunduğu programa uygun bir şekilde 1942 Kasım ayında Meclis'ten dar gelirli vatandaşlara ücretsiz elbise ve ayakkabı verilmesi hususunda bir kanun geçirmişti. Ancak Saraçoğlu ikinci kez kabineyi kurduğunda bu yardımı sadece memur ve hizmetlilerle sınırlı tutmuştu. Bu noktada da bir takım kıstaslar belirlenmişti. Buna göre, 140 liradan fazla maaş alan memur ve hizmetlilere birer kat elbiselik kumaş; 140 liradan aşağı maaş alanlara iki kat elbiselik kumaş; 70 liradan aşağı maaş alanlara ise iki kat elbiselik kumaş ile birlikte birer çift ayakkabı verilecekti. Memur ve hizmetliler lehine getirilen bu sınırlama; şüphesiz toplumda memur-halk ayrımı yapıldığı düşüncesini ortaya çıkarmış ve bir tepki uyandırmıştı (Turan, 1999: 157 vd).

Şükrü Saraçoğlu'nun Başbakanlığı döneminde Millî Korunma Kanununda bir defa daha değişikliğe gidilmiştir. 3 Ağustos 1944'te kabul edilen kanun, 11 Ağustos 1944'te Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmişti. Bu kez yapılan düzenlemeyle Millî Korunma Kanununun 43 maddesi değişikliğe uğramıştı (T. C. Resmî Gazete, 1944: 11 Ağustos). Millî Korunma Kanununda yapılan bu değişiklikte çalışanlar üzerindeki baskı artmış, mecburî iş mükellefiyeti getirilmişti. Düzenlemeye göre ücretli iş mükellefiyetine tâbi olan şahıslar, gerektiğinde iş yerlerine zabıta kuvveti ile zor kullanılarak sevk edilebilecekti. İşçi sevk edildiği veya çalıştığı esnada kaçarsa yakalanması için yapılan masraflar maaşından kesilecekti. Mecburî iş mükellefiyeti, 45 günle sınırlı tutulmuştu. Millî Korunma Kanununun ilk halinde yer alan, ziraat işçilerinin ikâmet ettikleri yerin 15 kilometre civarında çalıştırılabileceklerine dâir hüküm, yeni düzenlemeyle kaldırılmış ve işçilerin daha uzak bölgelerde çalıştırılabilmesi zorunluluğu getirilmişti.

Hükûmet, yardım alan işletmelerin gereken üretim ve genişlemeye ulaşmalarını durumunda bu kuruluşlara el koyabilecek ve bizzat işletebilecekti. Devlet bu esnada yaptığı yatırımın bedelini daha sonra işletmeyi geri verirken işletmeciden tahsil edecekti. Şayet işletme sahibi bu ödemeyi yapamazsa işletme kamulaştırılacak ya da eski haline dönüştürülüp kendisine teslim edilecekti.

Yeni düzenlemede kredi verme ve ticâret yapma konusunda da Hükûmetin yetkilerinin artırıldığı görülmektedir (Boratav, 2006: 329 vd; T. C. Resmî Gazete, 1944:11 Ağustos). Nitekim savaş döneminde ortaya çıkan vurgunculuk ve yüksek fiyatlar, vatandaşın belini bükmüştü. Basında da zaman zaman bu konuyu eleştiren yazılar kaleme alınmıştı. Refik Halit Karay, 16 Temmuz 1942'de

Tan Gazetesindeki “Günler Geçerken” isimli köşesinde kaleme aldığı yazısında; “...Gıdaların en vitaminlisi ve ekleme maddelere ihtiyaç göstermediğinden en hazır, en kolay, en temiz ve zahmetsiz...” olarak nitelendirdiği meyvenin fiyatlarındaki pahalılığı eleştirmişti. Karay, ilgili makamların meyve işini vurguncuların eline bıraktığını, Hükümetin pahalılık ve insafsızca kâr karşısında gereken tedbirleri alması gerektiğini hatırlatmıştı (Karay, 1942: 16 Temmuz, 1).

4.2.Ekmeğin Karneye Bağlanması

Millî Korunma Kanunu çerçevesinde, buğday ve buna bağlı olarak un kıtlığı sebebiyle ekmeğin karneye bağlanmış (Tan Gazetesi, 1941: 23 İlk Kanun; Akşam Gazetesi, 1941: 26 Kanun-ı Evvel; Akşam Gazetesi, 1942: 6 Kanun-ı Sani; Son Posta Gazetesi, 1942: 7 İkinci Kanun; Akşam Gazetesi, 1942: 7 bile makarna ve benzeri ürünlerin stoklanması sınırlandırılmıştı. Koordinasyon Heyeti’nin kararına göre, buğday unundan ekmeğin, francala, makarna, şehriye, bisküvi ve simitten başka maddelerin üretimi ve satışının yapılamayacağı kararlaştırılmıştı. Bundan kasıt, pasta, gato, tatlı vesaire gibi lüks yiyeceklerin imâlinin önüne geçmekti. Ancak lokanta ve evlerde yapılacak hamur işleri bu kararın kapsamı dışına çıkarılmıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 1941: 23 İkinci Teşrin). Sonunda, bütün bu önlemlerin meseleyi halledemeyeceği anlaşılmış ve ekmeğin “vesika” ile verilmesi gündeme gelmişti. Hükümet, 13 Ocak 1942’de kabul ettiği “Ekmeğin ve ekmeğin hububat istihlâkının tahdidine dair” kararnameyle ekmeğin kartla dağıtımını ilgili masrafları karşılamak üzere Ticaret Vekâleti emrine 200.000 lira vermiş, ekmeğin karne uygulamasına da Millî Korunma Kanununun 21. maddesine dayanılarak geçilmişti (T.C. Resmî Gazete, 1942: 19 Ocak, 2160 vd; Bengi, 1943: 247 vd). 14 Ocak 1942’den itibaren de İstanbul’da ekmeğin karneye verilmeye başlanmıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 1942: 14 İkinci Kanun; Tekeli, İlkin, 2014: 127).

Ekmeğin karneye bağlandığı bir dönemde, makarna başta olmak üzere diğer unlu mamüllerin yapımı ve satılması konusu alınan tedbirlerin havada kaldığı görülmüştü. Basında da bu konuda olumsuz yazılar kaleme alınmıştı. Refik Halit Karay, 18 Temmuz 1942’de Tan Gazetesi’nde “Lokantaların İmtiyazı: Makarna” başlıklı yazısında, makarnanın hiç bir yerde bulunmayan bir ürün olmasına rağmen bazı lokantalarda satılmasına tepki göstermişti. Memleketin içinde bulunduğu duruma dikkate alındığında kısıtlamanın yerinde bir tedbir olduğunu düşünen Karay; “Biz böyle düşünelim ve Hükümetin emrine dürüst bir vatandaş gibi hak vererek boyun eğelim, öte yandan lokantacı Pavli ve Abdülkadir Efendi aylardan beri her gün müşterilerine çeşit çeşit, bol bol makarna yedirmektedir. Makarna yemek için ancak lokanta hududu içine girmelidir; zâhir lokantalar karar ve kanun dışında hareket için fermanlı bölgeler ve çevrelerdir...” demişti. 10 ay içerisinde müşterisine günde beş kilo makarna servis eden bir lokantanın toplam bir buçuk ton makarna kullandığını söyleyen Karay, bu makarnanın nereden bulunduğunu, nerede saklandığını ve neden yetkililerin bu duruma göz yumduğunu ve gerekli cezayı kesmediklerini sormaktaydı (Karay, 1942: 18 Temmuz, 1).

Yine Refik Halit Karay, 20 Temmuz 1942 tarihli “Vişneli Ekmeğin Tatlısına Buyurunuz!” başlıklı yazısında da un kıtlığından kaynaklanan yasaklara değinmiş; ancak bu yasakların kimi işletmelere uygulanmayışına sitem etmişti. Karay, ekmeğin karneye bağlanmasına; hatta Koordinasyon Kurulunca undan üretilen her türlü tatlının imâlâtının yasaklanmasına karşın İstanbul’da bir lokantanın vişneli ekmeğin tatlısını nasıl yapıp sattığını sorgulamıştı. Karay, bu lokantanın başkalarının ekmeğin hakkında çaldığını ya da hilecilerden ekmeğin satın aldığını söyleyerek bu durum karşısında işletmelere elindeki malın kaynağını ve tedârik şeklini sormanın gerekli olduğunu ihtar etmişti. Usulsüzlük yapanlara her türlü yaptırımın uygulanması ve bunların vurgunculuk mahkemelerinde yargılanmaları gerektiğini de ifade etmişti (Karay, 1942: 20 Temmuz, 1).

Dönemin İktisat Vekâleti Sanayi Tetkik Heyeti başkanı olan Şevket Süreyya Aydemir’in Millî Korunma Kanunu uygulamaları hakkındaki değerlendirmeleri de önemlidir. Aydemir, Türkiye’nin gerek İkinci Dünya Savaşı öncesi ve gerekse memleketin savaşa girme ihtimalinin belirlediği dönemlerde olağanüstü müdahale ve tedbirler hususunda hazırlıksız yakalandığını belirtmektedir. 1939’dan 1947 yılının sonlarına kadar İktisat Vekâleti Sanayi Tetkik Heyeti başkanlığını yürüten Aydemir dahi Türkiye’de kaç tane sanayi işletmesi bulunduğunu hiç bir zaman tam olarak

bilemediğini itiraf etmişti. Aydemir gerek sanayi işletmeleri gerekse iae işleriyle ilgili olarak hazırlanmış olan istatistikî verileri de “dilsiz” olarak nitelemiş, elinde bulunan istatistik tablolarına her baktığında “şakaklarının terlediğini” söylemişti. Aydemir'e göre Millî Korunma Kanununu, iyi bir uygulama yolu olarak görülmemiştir (Aydemir, 1999: 216).

5.SONUÇ

II. Dünya Harbi yılları Türkiye için oldukça sıkıntılı geçmiştir. Türkiye, İngiltere ve Fransa ile ittifak anlaşmaları imzalamış olmakla birlikte, savaşın yıkımını sınırlarından uzak tutmak için savaşın sonuna kadar savaş dışı kalma politikasında ısrar etmiştir. Bu noktada dönemin hükümetleri, Türkiye'nin olası bir savaş durumuna hazırlıklı olması için de önemli ve sert tedbirler almışlardır. İşte bu tedbirlerden biri de Millî Korunma Kanunu olmuştur.

Millî Korunma Kanunu için hazırlıklar 1939 yılının Aralık ayında başlamış olmakla birlikte, kanun tasarısı 18 Ocak 1940'da TBMM gündemine gelmiş ve 26 Ocak 1940'da Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Hükümet, üretim tesisleri, vasıtaları ile üreticiler ve işçiler üzerinde geniş imtiyazlara sahip olmuştur. Memleketin bir savaş durumunda, Millî Mücadele yıllarında olduğu gibi bir yoksullukla karşı karşıya kalmaması düşüncesiyle yürürlüğe sokulmuş olan bu uygulama, fikir olarak ne kadar iyi niyetli ve elzemse, uygulamada da bir o kadar hatalı ve vahim sonuçlar doğurmuştur.

Millî Korunma Kanunu yürürlükte kaldığı süre zarfında çeşitli tarihlerde değişikliklere uğramıştır. Kanun sadece Refik Saydam Hükümeti zamanında üç kez değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler, Hükümetin konuyla ilgili yetkilerini artırmıştır. Refik Saydam'ın ani vefatından sonra Hükümet başkanı olan Şükrü Saraçoğlu döneminde ise ilk olarak Millî Korunma Kanununun halk üzerinde sebep olduğu olumsuz etkilerin giderilmesi için düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, özellikle un ve şeker gibi gıda maddelerinin üretimindeki yetersizlikler yüzünden çeşitli gıda maddelerinin üretimine kısıtlamalar getirilmişti. Ayrıca, Millî Korunma Kanununa muhalefet edenlere ön görülen cezalar sürekli olarak artırılmıştır.

Savaş döneminde ekonomik anlamda uygulanan sert tedbirler, halk üzerinde ağır bir baskı oluşmasına sebep olmuş ve bu baskı CHP hükümetlerine karşı toplumsal bir tepki olarak geri dönmüştür. Bu tepkinin izleri, günümüzde dahi mevcuttur. Nitekim Türk toplumunun temel gıdası olarak nitelendirilebilecek ekmeğin bu dönemde karnelerle dağıtılmış olması bugün bile, savaş şartlarının sebep olduğu bir yokluk durumu olarak değil, CHP hükümetlerinin idare noktasında gösterdiği bir zafiyet olarak yorumlanmaktadır.

Millî Korunma Kanununun uygulanmasına yönelik örnekler incelendiğinde, kanun hükümlerini uygulamakla mükellef olan memurların keyfi ve gayri ahlaki tutumlarının da toplumsal tepkiyi artıran bir başka unsur olduğu görülmektedir. Öyle ki, elindeki ürünü tezgâhında sergilemeyi unutan bir esnaf uzun süreli hapis cezası ile karşılaşabilirken, sahte ekme karneleri hazırlayan ve devleti zarara uğratan kişiler her hangi bir ceza almadan serbest kalabilmişlerdir. Bu şartlar, Millî Korunma Kanununun uygulama noktasında toplumun adalet duygusunu inciten bir mahiyet taşıdığını göstermektedir.

Toplumsal alanda büyük bir huzursuzluğa neden olan Millî Korunma Kanunu, CHP iktidarından sonra da uygulamada kalmıştır. Nitekim Demokrat Parti Hükümeti, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik buhranın da etkisiyle, 1955 yılından itibaren Millî Korunma Kanununu tekrar uygulamaya başlamıştır. Sonuç olarak Millî Korunma Kanunu; savaş şartlarında ülkenin ekonomik istikrarını sağlamak için alınmış bir tedbir olmaktan çıkarak hükümetlerin üretim araçları, üreticiler ve işçiler üzerinde bir kontrol mekanizması haline dönüşmüştür.

6.KAYNAKÇA

6.1.ARŞİVLER

T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi(BCA).

BCA: 30.10.0.0/184.272.2./216A31.

BCA: 30.11.1.0/ 151.4.6.

BCA: 30.18.1.2./94.10.4./212.

BCA: 30.18.1.2/94.10.5./170.

6.2.RESMÎ YAYINLAR

T. C. Resmî Gazete.(1940). 18 Ocak. Millî Korunma Kanunu.

T. C. Resmî Gazete.(1941). 18 Şubat.

T. C. Resmî Gazete.(1940). 26 Ocak. (Bu Kanunun 19 Şubat 1940 tarihli ve 2/12877 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle tatbikine başlanılmış ve Kanunun 3. maddesine göre 16 Eylül 1960 tarihli ve 5/322 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla tatbikten kaldırılmıştır.)

T. C. Resmî Gazete.(1941). 23 Aralık.

T. C. Resmî Gazete.(1942). 30 Ocak. (Millî Korunma Kanununun 18. maddesindeki değişiklik).

T. C. Resmî Gazete.(1942). 3 Şubat.

T. C. Resmî Gazete.(1944). 11 Ağustos.

T.C. Resmî Gazete.(1942). 19 Ocak.

TBMM Zabıt Ceridesi.(1939). Devre: VI. Cilt: 7. İçtima:1. 19. İnikad. 29 Aralık.

TBMM Zabıt Ceridesi.(1940). Devre: VI. Cilt: 8. İçtima:1. 27. İnikad. 18 Ocak, 138-158.

TBMM Zabıt Ceridesi.(1940). Devre: VI. Cilt: 8. İçtima:1. 27. İnikad. 18 Ocak. S. Sayısı: 64: Millî Korunma Kanunu Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası (1/301). ss. 1-16.

TBMM Zabıt Ceridesi.(1940). Devre: VI. Cilt: 15. İçtima:2. 21. İnikad. 25 Aralık, 157-179, 189-192.

TBMM Zabıt Ceridesi.(1941). Devre: VI. Cilt: 22. İçtima:3. 18. İnikad. 19 Aralık, 106,107, 109-117.

TBMM Zabıt Ceridesi.(1942). Devre: VI. Cilt: 23. İçtima:3. 33. İnikad. 30 Ocak, 168-193; 199, 200-203.

6.3.KİTAP VE MAKALELER

“Bugünden İtibaren Ekmek Karne İle Tevzi Edilecek”.(1942).*Cumhuriyet Gazetesi.*14 İkinci Kanun(Ocak).

“Ekmek 10 Güne Kadar Karne İle Satılacak”. (1942).*Akşam Gazetesi.* 7 Kanun-ı Sani(Ocak).

“Ekmek Dağıtma Yerleri Açılacak”. (1941). *Akşam Gazetesi.*26 Kanun-ı Evvel(Aralık).

“Karne Usulü Ekmek İsrafını Önleyecek”.(1941).*Tan Gazetesi.*23 İlk Kanun(Aralık).

“Karneler Geldi”. (1942). *Akşam Gazetesi.*6 Kanun-ı Sani(Ocak).

Aydemir, Şevket Süreyya.(1999). *İkinci Adam, Cilt II (1938-1950)*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Bakar, Bülent.(2013). “İstanbul’da Ekmek Karnesi Uygulaması, Karne ve Ekmek Suistimalleri (1942-1946)”. *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*. Yıl: 2013/2. Cilt:12. Sayı: 24. ss. 1-60.

Baydar, Ertuğrul.(1978). *İkinci Dünya Savaşı İçinde Türk Bütçeleri*. Ankara: Maliye Bakanlığı Yayınlar.

Bengi, Hüsnü.(1943).*Millî Korunma Kanun ve Kararları*. İstanbul.

Boratav, Korkut.(2006). *Türkiye’de Devletçilik*. Ankara: İmge Yayınları.

Duru, Bülent.(2009). “1941: Kıtık Yılında Millî Korunma Kanunu Uygulamaları”. (Ed. Birgül Ayman Güler). *Açıklamalı Yönetim Zamandizini: 1940-1949, Türkiye Cumhuriyeti İdare Tarihi Araştırması II*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, ss.159-224.

Ergin, Feridun.(1943).*Harp Zamanında Devletin Ekonomiye Müdahalesi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

Goloğlu, Mahmut.(2012). *Millî Şef Dönemi/Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-III 1939-1945*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Güneş, Günver.(2002).“Türkiye’de Savaş Ekonomisi Uygulamaları ve Toplumsal Yaşama Etkileri”. *Türkler 17. Yeni Türkiye Yayınları*: Ankara, ss. 615-621.
- Hüseyin Avni.(1941).“Hükümet Yeni Teşkilatı Niçin Kuruyor?”, *Tan Gazetesi*. 26 Şubat.
- Karabulut, Sezen. Karabulut, Umut.(2016) “Erken Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu Bölgesini Kalkındırmaya Yönelik Bir Girişim: Malatya Bez ve İplik Fabrikası TAŞ’ın Kuruluşu (1936-1939)” *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 5. Sayı:1. ss. 67-78
- Karabulut, Umut. (2014). “ Davetsiz Misafiri Beklerken İkinci Dünya Savaşı Türkiye’inde Pasif Güvenlik Önlemleri (1939-1940). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*. XIV/28, ss.199-223
- Karay, Refik Halit.(1942).“Vişneli Ekmek Tatlısına Buyurunuz!”. *Tan Gazetesi*. 20 Temmuz.
- Karay, Refik Halit.(1942).“Etten Faydalı, Ekmek Kadar Lüzumlu”. *Tan Gazetesi*. 16 Temmuz.
- Karay, Refik Halit.(1942).“Lokantaların İmtiyazı: Makarna”. *Tan Gazetesi*. 18 Temmuz.
- Kayra, Cahit.(2013).*Savaş Türkiye Varlık Vergisi*. Genişletilmiş 4. Baskı. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Koçak, Cemil.(1986).*Türkiye’de Milli Şef Dönemi I: 1938-1945*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, Erdoğan.(2004/2005).“İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İzmir’de Beslenme Sorunu”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*. IV/11. ss.145-158.
- Öztürk, İbrahim Mert.(2013). “İkinci Dünya Savaşı Türkiye’sinde Olağanüstü Ekonomik Kararlar: Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 32, Sayı: 54 ss. 135-166.
- Pur, Hüseyin Perviz.(2007).*Varlık Vergisi ve Azınlıklar*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Sadak, Necmeddin. (1940). “İktisâdî Koruma Kanunu”. *Akşam Gazetesi*. Kanun-ı Sani(Ocak).
- Sertel, Zekeriya.(1942). “Her Şeyden Önce Köylünün Emniyetini Kazanmak Lazımdır”. *Tan Gazetesi*. 17 Temmuz.
- Sertel, Zekeriya.(1942). “Halkın İtimadını Kazanmak İçin”. *Tan Gazetesi*. 21 Temmuz.
- Şener, Sefer.(2014). “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Tarım Politikası Arayışları”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 7. (2004/1). ss. 73-92.
- Tekeli, İhsan. İlkin, Selim. (2014) İktisadi Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si. Cilt: II. İletişim Yayınevi: İstanbul
- Tökin, İsmail Hüsrev.(1943).“Türkiye’de Fiyat Politikası”. *Türk Ekonomisi*. Yıl: 1. Sayı: 5. 155-159.
- Turan, Şerafettin.(1999).*Türk Devrim Tarihi*. Cilt: IV/I. Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Yavuz, Erdem.(2015).“Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu Tartışmaları: Erzincan Uygulamaları”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 3. Sayı: 12. ss. 161-180.

6.4.SÜRELİ YAYINLAR

- Akşam Gazetesi*.(1940-1941).
- Cumhuriyet Gazetesi*.(1940-1941).
- Son Posta Gazetesi*.(1942).
- Son Telgraf Gazetesi*.(1941)
- Tan Gazetesi*.(1940-1942).
- Türk Ekonomisi*.(1943).